

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca, ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa R. Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 4.

V Ljubljani, 15. februarja 1885. l.

XXV. leto.

Učitelj naj napreduje na podlogi svojega naobraženja.

(Dalje in konec.)

Lastne izkušnje so nam v zadregah najuspešnejše, ker nam to, kar želimo doseči, najpovoljnejše pojasnujejo, a ker so po svojem obsegu večkrat še nemerodajne, posluževati se moramo tujih — posluževati se nam je raznih učil, katera so nam kazali vrli predniki ali izkušeni sovremeniki. Taka učila so gotovo sad treznega razmišljanja, sad obilih izkušenj.

Današnji vek nam ponuja učil vsake stroke v obilici; misliti nam je le o načinu, kakó naj si jih pridobimo. Neljuba je resnica, da nam naše gmotno stanje marsikaj odrekuje — a tudi ni nade, da bi se zdanje razmere še tako kmalu izboljšale. Posamezniki tedaj ne moremo mnogo; ako hočemo kaj doseči, poprijeti se moramo pripravnih sredstev, podpirati moramo drug drugoga. — Ali tudi ta način dozdeva se mi še v posameznosti nepripraven, ker so naši službeni kraji večkrat dokaj oddaljeni. Spominjamo pa se ob tej priliki prelepega gesla našega presvitlega vladarja: „Viribus unitis“, — in pokaže se nam uspešna pot. Združenih močí torej potrebujemo. Kar ne zamore posameznik, to zamore toliko laglje društvo. Društvo pa obrodi le tedaj pravi sad, ako so mu posamezniki, njegovi udje, zvesti in vztrajni podporniki. —

Potrebo in važnost društvenega življenja je v obče pripoznal zdanji vek, zato se je uvedlo skoro že v vse slojeve omikanega človeštva. Tako potrebo je čutilo tudi učiteljstvo — in zadovoljstvom opazujemo lepo število učiteljskih društev celó na slovenski zemlji. — Mnenje o takih društvih je vendar še precej različno, dasiravno nam že imé samo nekako pojasnuje društveno važnost. Društvo druží posamezne močí k vkupnosti, k vkupnemu delovanju, ono vabi k edinosti in kaže po pregovoru „V edinosti je moč“ svojo veljavo. — O važnosti društvenega življenja sploh, osobito v našem poklicu, nam ni torej nikakor dvomiti, gledati pa nam je na to, kakó dosežajo posamezna društva svoj namen, kakó ustrezajo svoji lepi nalogi.

Društvo mora vplivati na svoje ude, na svoj delokrog in sploh na človeštvo. Da to istinito doseza, treba mu je: društvene zanesljivosti ali poštenega namena, vztrajne delavnosti in čvrste sloge. — To so pogoji, brez katerih ni pravega društvenega obstanka. Namen društvu mora biti blag, a brez delavnosti društvo omahuje in brez potrebne sloge mora propasti. — Ako pa društvo izpolnjuje omenjene pogoje, potem si moremo biti v svesti, da doseže svojo namero popolno, njegov vpliv postane važen in uspešen.

Omenil sem, da potrebujemo učil, a naša gmotnost nam jih odteguje. To oviro more odstraniti učiteljsko društvo, kateremu je v prvi vrsti namen, da širi omiko mej

društveniki. V to svrhu je želeti in gorko priporočati, da društvo marljivo nabira vsakovrstnih učil, da ustanovlja knjižnico ter sploh zbirko naobraževalnih priprav stalne vrednosti. Na tak način pripomore svojim udom do obilnega gradiva ter jih spodbuja k delavnosti.

Da je učitelj na podlogi svojega naobraženja duševno napredoval, koristil se največ sebi in častno povzdignil svoj stan, ali njegov poklic mu podaja še važnejšo nalogo; napredovati mu je v dejanskem smislu. Takó okoristi učilnico in izpolnjuje svoje najsvetejše dolžnosti. — Občina mu je izročila svoj najdražji zaklad, svojo mladino; tej mora biti učitelj in vzgojitelj. Ta naloga je gotovo lepa, a dokaj težavna. Srečen je tisti, ki more reči, da jej zadostuje! — Vsakdanja izkušnja nas uči, da se vrivajo pomanjkljivosti celó pri najvestnejšem trudu; tudi najbolj izurjen učitelj ne more trditi, da bi se mu pri pouku in vzgoji ne vrivali raznovrstni metodični pogreški. Da je učitelj tukaj kolikor toliko mož na svojem mestu, treba mu je, da je neutrudeno marljiv in vztrajen; rabiti mu je skoro tista sredstva, kakor pri lastni izomiki, ako hoče, da se uspešno izogiba raznih metodičnih napak. Razmišljevanje, izkušnja in razna učila imajo tudi tukaj svojo merodajno veljavo. Težko bi se moglo določiti, katero teh sredstev je uspešnejše; vsako je skoro jednako vredno. Vsak hip je treba trezno preudarjati, kakó ravnati z gojencem kakó obravnati predmet, da se doseže zaželjeni smoter. — Po doslednem razmišljevanji in uporabi primernih učil pridobí si učitelj neko gibčnost v svojem delokrogu, in delo mu je od dné do dné priročneje, in pomanjkljivosti se zmanjšujejo. To je učinil njegov prvotni trud. — Delo pa še s tim vender ni dokončano; zdaj nastopi dóba, da pretehta učitelj svoje dozdanje delovanje ter posveti svojo večletno izkušnjo šolskemu napredku. Šolski napredek v strogo didaktično - metodičnem smislu more se istinito povspeševati le v učilnici in v krogu sotrudniškem; v vzgojevalnem oziru je temu primeren vsak kraj in vsaka družba. V šoli uporabljuje učitelj svoja načela dejansko, mej tovariši je podaja na ogled, da sliši v njih strokovno razsodbo.

Tukaj se nam kaže, kakó važna so učiteljska društva in njihova zborovanja, ker imajo namen, da seznanijo društvenike z raznimi načeli na šolskem polji, da delujejo in vplivajo na metodično edinost, na provspeh národne šole i. dr.

Tudi v družbenem življenji je učiteljstvo važno, ker njemu pripada temeljna vzgoja človeške družbe. Važnost njegova se sicer rada in celó pogosto prezira, a to je bilo in najbrže tudi še bode. — Da je tako, temu so krive nekoliko razmere, pa večkrat tudi učiteljstvo samo. V obeh ozirih bi se lahko omenilo marsikaj tehtnega, a stvar bi bila preobširna. Oglejmo si tedaj le nekoliko naše razmere, dolžnosti in pravice v človeški družbi, in sicer osobito: *a)* v krogu učiteljskem, *b)* mej omikanci in *c)* mej prostim národom.

Znani rek „Svoji k svojim“ nam dokazuje, da je človeku že nekako prirojeno, da se najrajše druží z osebami jednake vrste, istega stanú. To je naravno, ako pomislimo, da razni stanovi imajo razne potrebe, razne težnje — tedaj tudi dokaj različne misli in nazore. Vsak misli in se najrajše razgovarja o tem, kar zadeva njegov delokrog. — Takó tudi pri nas. Tovariš se najrajše pomenjkuje s tovarišem, zaupljivo mu razodeva svoje razmere, bodi si že pogovor o šolskem ali zasebnem stanji. V vsakem oziru se njemu najrajše potoži, ako mu obtežuje srce kaka nepovoljnost. — Ni ga tedaj lepšega trenutka pravemu šolniku, kakor, če pride v družbo odkritosrčnih sotrudnikov. V to so nam razne prilike osobito pa društvena zborovanja. Ona so prava krepčila celoti in posamezniku; podajajo mu duševne — in smel bi reči, tudi telesne hrane, ker se poganjajo za gmotne pravice učiteljskega stanú. — Čuditi so moramo torej malomarnosti, koje se poslužujejo nekoji tovariši ravno v tem oziru. Čuje se večkrat pritožba, da se nekateri malomarno udeležujejo zborov. Kaj je temu vzrok? — Dvoje bi bilo mogoče:

ali ne pripoznavajo posamezniki društvene važnosti, ali pa jih zadržujejo osobnosti. Prvo je zeló obžalovati, a drugo še bolj. Boleti nas mora srce, ako vidimo razdor mej tovariši, ki bi morali biti po svojem poklicu takó rekoč bratje mej soboj! — V takih slučajih trpimo sami, trpí pa tudi isto tako občutljivo naša veljava in ugled pri občinstvu, kateremu bi morali biti vzgled prijateljske složnosti; trpí v obče naš poklic in zmanjšuje se uspeh našega delovanja. Popravimo vender ta svoj pregrešek, bodimo složni, ker le po tej poti smemo upati, da bodemo delovali v pravi blagor našemu národu; le po tej poti si pridobimo pri občinstvu potrebne veljave in združenimi močmi priborimo tudi sebi bolje duševno in gmotno bodočnost! — Malenkosti naj nas ne razdružujejo, in v spominu bodi nam resnica, da ga ni človeka pod solncem brez madeža. Vsak nosi svojo butaro, zató bi morala biti vsaj skrb, da ne obtežuje ž njo ptujih pleč! Ako tega ne spoznamo, delamo sami sebi največe nadloge.

Kdor naobrazuje druge, mora biti dosledno tudi sam naobražen. Torej se sme tudi učiteljstvo prištevati naobraženemu svetu, omikancem. — Kakó naj si pridobí mej njimi veljave in kakó naj se trudi, da jo ohrani? Odgovor je kratek: s pravilnim vedenjem, in sicer v šoli, v zasebnem življenji in v javnosti.

Ako si hočemo priboriti priznanje pri omikancih, priboriti si ga moramo najprej na šolskem polji, ker ravno tukaj se pokaže v najsvitlejši luči učiteljeva spretnost. Splošno znano je, da nam treba v šoli velike opreznosti; nikjer se tako lahko ne greší, kakor ravno v učilnici. Nasledek pogreškom pa je navadno nepovoljen uspeh v splošnem napredku, osobito pa v moralnem oziru.

Šolski zakon določuje, da ima ljudska šola namen, vzgojevati takó, da postane gojenec dober državljan in koristen ud človeške družbe. Vidimo tedaj, da ima národna šola zakonito nalogo, da vzgojuje mladino za življenje; podati jej mora torej zanesljivo podlogo v splošnem znanji, da se more v poznejem življenji tudi sama uspešno razvijati, po razmerah popolnjevati. Iste važnosti pa je, da šola svojim gojencem daje trdno podlogo gledé morale, ker ravno ta je v največi nevarnosti, dokler ne doseže človek prave stanovitosti v vsem svojem početji.

Da dosežemo v obeh ozirih pravo svrho, v to nam je treba zopet pripravnih sredstev. Takim bi prištevali:

a) Korenito znanost tega, kar hočemo mladini pojasnjevati. Poslovica pravi: „Česar nimaš, tega ne moreš dati“; brez korenitosti bil bi naš trud neplodonosen. Tudi ne sme šolska mladina nikdar dvomiti o učiteljevi zmožnosti, sicer izgubi zaupanje do njega.

b) Vztrajno marljivost, katera se kaže najbolj pri vsakdanji pripravi za pouk. — Brez priprave gotovo ni uspešnega pouka, ker primanjkuje prave metodične poti. Mlačno delovanje ne more donesti zaželjenega sadú.

c) Red in doslednost v vsem, kar zadeva učitelja, šolo in šolsko mladino. — Izkušnja nas uči, da so otroci vsled svoje naravne živahnosti ali pa tudi vsled domače razvade k neredu nagnjeni. Ako se pokaže tukaj popustljivost, postane zló vedno hujše, nerednost postane železna srajca, ki se navadno več ne sleče. Red pa je v človeškem življenji dragoceni biser, ki odstranjuje razvade in napeljuje človeštvo do blagostanja. — Naša dolžnost je tedaj, da ga pri mladini požrtvovalno gojimo in stalno vcepimo. Red mora biti mladini prijetna navada. To pa se more doseči le vztrajno in dosledno.

d) Blágo ravnanje sè šolsko mladino. — Osornega učitelja mladina le radi tega uboga, ker se bojí kazni, a srce ostane prazno, vse je prisiljeno. — Otroke treba prepričati, da se jim dobro želí, dokazati jim, da je kazen naravna posledica slabega dejanja, ne pa posledica učiteljeve strogosti. Učenec naj se prepriča, da mora tako biti — in

ne drugače. Ubogati mora tedaj učitelja s prepričanjem, iz spoštovanja in ljubezni do njega. To pa se more zgoditi takrat, ako vidi, da ga tudi učitelj resnično ljubi.

e) Napeljevanje k nabožnosti, ker to je nedvomljivo najbolje sredstvo, da postane človeštvo nravno. Pri vsakem dejanji naj se pokaže njegova nravna vrednost; vsaka prilika naj nam služi v nravno vzgojo.

f) Vzgleđ učiteljev. Ta pa je gotovo povsod največ vreden. Protoslovje bega človeka; to je veljavno pri odraslih, a ravno tako tudi pri mladeži. Ako ni učitelj nravno vzgleden in navdušen pri svojem predmetu, tudi mladine ne more napeljevati k prvi nravnosti ter navduševati je za delo. Če se vsaka besedica ne strinja z dejanjem, bodo mu učenci nezaupljivi, in njegov vpliv se pri njih zmanjšuje.

Ako učitelj v učilnici pravilno ravná, že to kaže, da ni neomikanec. Pa, kar kaže na svojem najvažnejšem mestu, to mora kazati v istej meri tudi v zasebnem življenji in v dotiki z osebami, katere se štejejo k omikancem. — Na silno napačni poti bi bil, ako bi menil tukaj, da naj kaže učitelj v dotiki z omikanci učenjaško velikost in veljavo, ne, tega gotovo nikakor ne, ker ravno to bi ga smešilo, dajalo bi mu svedočbo duševne revščine in puhle ošabnosti. Menim pa, da mu je treba biti toliko znanstveno in društveno naobraženim, da se more mej njimi, mej pravimi omikanci častno in neprisiljeno gibati. — Tega večinom ne dosežemo tekom našega naobraževanja na učiteljiščih, ker razmere so v tem času posameznim dokaj različne. Znanstvene podloge si pridobí sicer že vsak toliko, da bi mogel v svojem poklicu nekako izhajati, a društvene pogosto primanjkuje. — In ravno ta pomanjkljivost je često jako občutljiva, ker svet le prerad sodi človeka po njegovi vnanjosti; vnanjost ima pri njem večkrat prednost pred notranjo vrednostjo. — Da odstranimo vsaj po mogočnosti take nedostatke, treba se je mnogo truditi.

Večina učiteljstva živí na deželi mej prostim národom, torej mora vsekakor tudi v pošte v jemati, v kakih razmerah je do njega. Marsikdo izmej nas si je morda domišljeval izstopivši iz učiteljišča, da na deželi mu ne bode posebnih zaprek; saj toliko se je vender naobrazil, da se priprosto ljudstvo ne bode nad njim spotikalo. Ali nastopivši svoje delovanje je kmalu spoznal, da je bil s svojo domišljijo na krivi poti, kojo treba popustiti. Izkušnja učí, da ravno na deželi se zahteva, da je učitelj zeló pozoren. Med prostim národom nam ni biti učiteljem samo otrokom, marveč tudi odraslim. — Mej ljudstvom se nahajajo često kaj čudni pojmi o šoli in učiteljstvu, in vsled tega se večkrat morda nehoté in nevedé ovira šolski napredek. Da odstrani učitelj takove zapreke, pričeti mora tedaj vzgojevati tudi pri odraslih. Zatirati mora krive nazore — sicer ni upati pravega napredka. Ali to delo je silno težavno ter zahteva, da je učitelj zeló previden in marljiv.

Razvidno nam je torej, da „življenje je res šola“ in da „človek se učí, dokler živí“. — Ni je stroke, pri kateri bi mogel kdo reči: „Dovolj je, nimam več kaj popolnjevati.“ — Kar veljá o raznih strokah in stanovih, to veljá še v toliko več pri učiteljskem poklicu. „Kogar šola, tega je vlada in bodočnost“, tako beremo po časopisih, kadar razpravljajo veljaki o šolskih zadevah. Temu bi še pristavili: „Kakeršna šola, taka bodočnost“ in „kakeršno učiteljstvo, taka šola“. —

Kakor rodí le dobro drevo dober sad, takó je tudi le dobra šola pogoj lepši in srečnejši bodočnosti. In ker je šola v prvi vrsti v rokah učiteljstva, tedaj je temu sveta dolžnost, da jo vodi po pravi poti, da se vestno ozira na vse potrebe in razmere človeške. — Tej težavni nalogi pa bode učiteljstvo uspešno ustrezalo le tedaj, ako se dostojno zavéda svojega poklica, ako neutrudljivo napreduje na podlogi svojega naobraženja!

Zdravko.

Knjiga Slovénka

v
XIX. veku.

Janez Nep. Primic, r. 23. apr. 1785 v Zalogu pri Šmariji, od l. 1811 „pisar v cesarsko-kraljevem šolskim bukviši“, od l. 1812 „očitni učenik Slovénkiga jezika na Graškim Liceji“, u. za sušico domá v Zalogu 3. febr. 1823. Spisal je:

1) Abeceda za Slovénce, kateri se hočejo Slovénko brati naučiti. V Gradcu natisnjena per Al. Tušu 1812. 8°. 30. Dobrowský's Slovanka I. 236 (Šaf. 50).

2) Prava pót k' dobrimu stanu, ali Ena beséda ob pravim časi. Né kaj za vsakiga človeka. Na pervo iz Angležkiga v Nemški, zdaj pak z' pervolenjam Vikši Gospóške v Slovénki Jezik prestavlena. V Gradcu 1812. 8°. 34. per Al. Tušu Bukvárju. — Predgovor se glasi:

„Lubi Slovénci! Tu imate ene nove Búkvíce polne lepih ino nucnih (ali haslívih) naukov, kateri pokážejo, skozi kaj si človek narveč svoj stan pobujša, ino na kaj za eno vižo si on zopet tigaistiga pobólšati zamore. Te Bukvice je nar na pervo v polnočni Amériki en imeniten ino visoko učen Mož, z imenam Bénijamín Franklín v Angležkim ali Englendarskim jeziki spisal, ino jim to ime dal: Vbogi Rihard ali Pot k dobrimu stanu; po tim so bile na Nemško, zdaj pak, lubi Slovénci, k vašimu pridu ino podučanju na Slovensko prestavlene. Berite jih radi, ino si globoko v serce zapišite, kar bote brali; ino če bote nauke, kateri so v teh Bukvicah zapopadeni, zvesto ino skerbno posnémali ino naslédvali, znate terdno upanje iméti, de bote srečno ino veselo živeli. Ino ako to dosežete, bo vaša sreča nar vekši plačilo ino veselje za tega, kateri je iz lubezni proti vam te Bukvice po vašim jeziki prenaredel.“ —

„En sam denes je toliko vreden, kakor dva jutri, pravi vbogi Rihard. Mačka v rokovicah miši ne loví. Oko Gospodarjovo sturí več, kakor obedvé njegove roké. . . Veliko vinarjov sturi en rajniš. Ena majhina razpoka je že dostikrat zrok bila, de se je nar vekša barka potopila. Goste pojedine streho prederó, sukno raztergajo, po sveti poženó. Kdor denarje na pósodbo da, — si na glavo skerbí nakopá. Gizdost (ofert) kósi per obilnosti, obédva per vbožtvi, ino večerja per sramoti. Laž dolgovo na herbti jezdari. Skušnja je draga šola; pak norci se ne bodo v nobeni drugi, ino komej v tej šoli kaj naučili itd.

Pošteno perdobivaj, ino šparaj kar si perdobíš,
Skoz to si vse blagó v zlató in srebro premeniš.“

3) Nemško-Slovenske Branja, v' katerih se znajdejo razne Právlice, Basnje ali Fábule v zvezanim ino prostim govóru, Pogovori, Pripovisti véstniga zaderžanja, Pesmi, Vganke, kratek obraz Historije starih Slovanov, Prigovori, mnogitere koristne Vade v govorjenju, ino Zgodbe svete na kratkim. Na svetlobo dal Janez Nep. Primic, očitni Učenik Slovénkiga Jezika na Graškim Liceji. V Nemškim Gradcu. V zalogi ino napródaj pri Jozefi Milerci, 1813. 8°. 147.

V predgovoru pripoveduje, da je pričujoča knjiga odmenjena bila za slovénko šolsko mladino po deželi. Ker je pa postal „Joh. N. Primitz Professor der Slovenischen Sprache“ in pripravnejšega berila ni imel, prenaredel je nektere stvari, da so tudi za odrasle, in ako mi strokovnjaki postrežete, hočem dati boljše slovstvene pripomočke na svetlo. Nahajajo se v njej nektere pesmi na pr. „Hrepenenje Otroka po Pomladi; Otročja Igra; Pesem veseliga Fantiča; Vodnikovi na Slovence pa Veršac (d. i. die zweyte Bergspitze des Triglaw — Dreyhaupt); Jarnikove Zvezdiše, Danica

in Kres — ponemčil Gustav Fellingner. Potem „Eno malo iz Historije starih Slovanov ali Slovencov“ (str. 74—79), od katerih pravi na pr.: „Nigdar néjso bili pod enim samim Oblastnikom v eno državo zedinjeni; vedno so bili eden od drugiga odločeni ino ravno to je bilo njim k nesreči . . . Ti stari Slovani so vojskovanje ino prelivanje kervi silno čertili. Kamor so prišli, so se vselili, zemljo obdelovali, ino z svojimi sosedi prijazno ino mirno živeli . . . Oni so le eniga samiga Boga molili, začetnika bliska ino groma, ino gospoda nebes ino zemlje. Njega so imenovali Boga, to je prvo gibajočo moč, izvirek oblasti ino bogastva. Ta Bog je bil sama ali ista luč ali svetloba; lep ino svetel je bil njegov svet, kateriga je stvaril. Za tega volo imajo vsi Slovani za nemške besede heilig, Licht ino Welt ravno taisto besedo svet. Od spoznanja eniga samiga praviga Boga odstopíviši, so začeli dvoje sorte Bogove častiti, dobriga ino hudiga Boga. Dobrimu Bogu samimu so dali ime svetlobe, Svetovid, Belibog; hudimu pak ime temote, Čart, Černibog. V malikovavski veri so ostali, dokler so skoz oznanovanje svetiga Evangelija dobroto zveličanskiga nauka Kristusoviga spoznali“ — in povédaški to piše: „Tako nam perpoveduje stari Očák Nestor Historijo od preobernenja Morávskih ino Panonskih Slovanov na kristijansko vero, katero sta ta dva Greška brata ino Slovanska Apóstola, Konstantin ali Kiríl ino Metodij doveršila“. Na koncu so „Zgodbe svéte na kratkim“ po Vodnikovem iz Francoskega sestavljenem katekizmu — vmes z raznimi, tudi bistrimi opazkami zgodovinskimi, pa jezikoslovnimi razlagami na pr.: o Jarniku in o slovečem nemškem pesniku Fellingnerju („Unsere Slovenische Sprache findet er in seinem Ohre besonders wohlklingend, und wegen ihrer vielen Vocal-Endigungen, für den Gesang vortrefflich gebaut, u. beneidet uns besonders um die für Poesie sehr herrlich tönenden langen End-í, z. B. se veselí, želí, dobí u. drgl. Einen sonderbaren Eindruck machen unsere, auch in der wohlklingenden Spanischen Sprache vorkommende, Endlaute aja, ajo u. s. w. auf ihn. Seinem Geständnisse (Ohrgenie) zu Folge, habe unsere Sprache das tiefe Melos, welches geeignet ist, den Menschen leicht zu Thränen zu rühren; die Deutsche Sprache aber sey nur geeignet, den Menschen zu erschüttern, weil sie vermög ihres innern Baues gleichsam donnernd ist.“ S. 64. 65); o Slovanih in Slovencih pa o njih blagoglasnem, tudi v književni nemščini vplivnem jeziku (Die wohlklingende Slavische Sprache . . . hatte auch auf die Verfeinerung der Hochdeutschen Sprache, die bekanntlich in Meissen und Obersachsen zuerst herrschend war, einen entschiedenen Einfluss. Denn nach der Geschichte wohnten ehemals in Obersachsen die Sorben, ein Slavisches Volk, und aus der Vermischung dieser Slaven mit Franken u. Sachsen hat sich im 10. Sec. die Obersächsische Mundart, die zur Zeit der Reformation zur Schriftsprache erhoben ward, gebildet. Der Slavische Mund milderte die Rauheit Germanischer Töne . . . S. 83. Cf. Adelung. Lehrgebäude der Deutsch. Spr. I. 81 . . .); o mestu Grätz, Grätz, Graz aus Gradec (110), Laybach, Laubach iz Luba, Lublana d. i. lublena die Geliebte, wodurch die Liebe und Anhänglichkeit der Krainer-Slaven zu der Hauptstadt ihres Landes bezeichnet wird („Die allgemeine Ableitung Laybachs vom lauen Bache, welche durch den berühmten Krainischen Historiographen Freyh. J. W. Valvasor zuerst verbreitet, und ohne weitere Untersuchung von den Deutschen Schriftstellern, von denen kaum der Hundertste die Slavische Sprache versteht, treulich nachgebethet wurde, entstand zu einer Zeit, wo man aus Modesucht, von der auch Valvasor angesteckt war, Alles durch die Deutsche Sprache zu erklären suchte . . . S. 132.); v Cirklah, Brezah, Belkah (133); o Popoviču in Linhartu (135); oseba von o u. sebe sich d. i. ein selbstständiges Wesen; punt vom Deutschen Puntnuß d. i. Zusammenrottung, Aufruhr; novica eig. Neuigkeit, novice, novine pl. die Zeitung (la gazette); sreča eigentl. das, was uns begegnet, die Begegniß, das Glück v. Geluck, gelingen; žegnati signare i. e. cruce; sta-

rašina, sto, jezero (145); kosilo, obedo (89) itd. — K prislovi: Es waltet ein böser Unstern über mich — Sem pod eno nesrečno zvezdo rojen — opominja: „Man wundere sich nicht, hier keine wörtliche Uebersetzung zu finden: dieß läßt der Genius beyder Sprachen nicht zu. Hätten die bisherigen Slovenischen Schriftsteller auf diesen höchst wichtigen Umstand mehr Rücksicht genommen, so würde unsere Sprache jetzt nicht so sehr von unnöthigen Germanismen strotzen“. Na to pravi Kopitar, kteri je pričujočo knjigo v „Wien. allg. Literatztg.“ l. 1813 dokaj pikro presodil: „Wenn das bekannte ‚medice, cura te ipsum‘ je eine wahre Anwendung hatte, so passt es gewiss im vollen Sinne auf den Herrn Verfasser (Vid. Jezičn. XVIII. 1880 str. 21—24)“.

4) Novi Némško-Slovénski Bukvar, al **A. B. C.** Otrokon léhko Zastoplen. Neues Slovenisch-Deutsches der Fassungskraft der Kinder angemessenes **A. B. C.**, welches auserlesene, leichte u. belehrende Aufgaben, Erzählungen u. Unterhaltungen enthält. Bearbeitet v. Johann Nep. Primitz. Grätz 1814. J. Müller. 8°. 145. — „Das Buch enthält nicht uninteressante sprachliche u. selbst literarhistorische Bemerkungen. Der Anhang von den slovenischen Buchstaben u. deren Aussprache geht von S. 104—141; dann folgt ein 2. Anhang über Primus Truber (po Valvasorju) S. 142—146 (Šaf. 51.)“
Na primer bodi:

Deutsch - Slovenisches Nahmenbüchlein: Nemško - Slovenski Bukvar: Das Haupt (Auch der Kopf; doch wird Haupt nur in der edlern und anständign Sprechart gebraucht), das Haar, die Stirn, die Schläfe. Die Augen, die Augenbraunen (Der haarige Rand über der Augenhöhle), das Augenlied (Auch der Augendeckel, d. i. die bewegliche Decke über u. unter den Augen), die Augenwimpern (Der haarige Rand an den Augenliedern, so aus steifen gekrümmten Haaren besteht). — Glava, lás, čêlo, senci (oslúhi). Oči, obervi (Dlake nad očmi, katére várvajo, de kaj od zgoraj doli v' oči ne pade), trepávica (trepavnica, klup — klupki, pokrivavnica nad ino pod očesom, zgornja ino spodnja, obváruje, de se oko ne posuši), zemci, osemci (Mige, veje — véjice, dlake na trepavici §. 13 str. 24. 25). — Na str. 40. 41 kaže po nemški: „In der Slovenischen Sprache wird das Geschrey (der Laut, Gesang) fast eines jeden Thieres mit einem eignen Worte bezeichnet; ein grosser Beweis ihrer Singbarkeit.“ V dokaz nasproti nemščini piše slovenski:

„Krave mukajo — mulijo, vol — junec ino bik bučita. Žrebec — rajnišar, celák ino konj rezáčeta — heržeta, razgéceta. Ovca — bica bekéče — bečí, beketá. Koza mekeče — meketá. Svinje — prasiči krúljo — króvkajo, krožijo, króhajo. Kokoši kokotájo — kokodákajo, kokodaškajo, kokodačejo, jáškajo. Petelin poje — kričí, kikiriká; kokla — kvokla kóka, kvoka, kokoče, kokotá. Gos — goska gaga, žlabrá, žlobudrá, hrigrá, hrigretá; raca hrigrá, knaka. Strežik — postrežik, steržik, pavčič, kraljič ščakóče. Golob gruli, gerčí. Ptiči žverglajo, žvergolé. Šinkovec — činkovec, vzeba poje. Slavic — slavič poje. Škorjanec žvergolí. Gerlica — ptutika gerčí, gruli, gerjuli. Šoga — šoja, šojic se dère. Žerjav krívka, krávka, pravi kriv krav! kriv krav! Sova se vjeda. Mačka mavka, mijavka. Pes laja. Volk tuli. Medved momlá, renčí. Lev rijóve. Lesica — lisica laja, bevka. Zajic — zavec, zejce večí, veka. Žaba raglá. Gad žvižga. Grilj — šurk škripale. Čebela — čméla, bučela, čela brenčí, bučí, šumí. Brencel brenčí — Vsaka živál (vsako živinče) se drugáči glasí.“ — Tako našteva posamezno tudi druge stvari, v opombah pa iz povestnice tu in tam prav mikavno razlaguje na pr. o zvonovih, orgljah, o umetniyah, o papirju, slovenskem pisanji in tiskanji, o češnjah, češpljah, murbah, o turšici, koruzi ali debelači, o vinu in vinski trti, o hajdi in čebelariji, o krompirju, steklu, mlinih, plugu, o raznih rokodelstvih, o nemčurjenji v slovenščini, o književnosti naši v 16. veku itd. itd. — Ker se v teh opazkah razodeva vse njegovo srce

in ker je morebiti vprav po njih vzbudil marsikterega slovenskega mladenča in duhovnika k slovstvenemu delovanju, naj se tukaj po njegovih lastnih besedah pové nekoliko.

O zvonovih omenja na pr. sloveče pesmi nemške ter pravi:

„Siehe die geistreichen Gedichte von dem genialen Deutschen Dichter Friedrich Schiller, deren unermüdetes, tief durchdringendes Studium ich jedem Sloverischen Dichter, der je in seiner, für Poesie so vortrefflich gebauten Muttersprache etwas Nahmhaftes zu leisten wünscht, auf das nachdrücklichste empfehle (S. 42. cf. Koseski).“

O katoliški, z vsemi umetnijami prekrasni liturgiji piše:

„Es sey mir nun noch erlaubt, folgende, wie ich glaube, hier nicht ganz am unrechten Orte stehende Äußerung über den grofsen, von den berühmtesten protestantischen Gelehrten anerkannten Vorzug der religiösen Gebräuche unserer katholischen Kirche, zu machen. Dieser von den wenigsten Katholiken vielleicht nur einiger Mafsen recht gekannte und gehörig gewürdigte Vorzug unseres Gottesdienstes besteht darin, dafs er den Beytritt keiner der edlen schönen Künste verschmähet, um das ganze Gemüth des Menschen zu ergreifen, und den ewigen Wahrheiten, die in den Sinnbildern unsers heiligen Glaubens ausgesprochen werden, Eingang zu verschaffen. Unsere Altäre sind ein geweihter Mittelpunct, an und um welchen Baukunst, Bildnerey und Mahlerey, Ton-Dicht- und Redekunst ihr erhabenstes Leben entfalten, und uns zu jener Begeisterung hinreifszen dürfen, die der andächtigen Stimmung so günstig, wenn nicht sie selber ist. Ein feyerliches Hochamt nach der Predigt eines katholischen Demosthenes oder Cicero, in dem prachtvollen Heiligthume der Peterskirche in Rom, vor einem Gemälde wie die Verklärung Christi von Raphael gefeyert, während die begeisterte Gemeinde in Hymnen auflodert, die unsere Klopstocke oder Herder gedichtet und die Pergolese oder Hayden mit Tönen aus einer höhern Welt beflügelt haben — Welch ein Geisterconcert! — Vermag Jemand etwas Gröfseres und Erhabeneres, Geist- und Herzerhebenderes sich vorzustellen? — Ich würde hinzusetzen: diese Wunder sind beynahe buchstäbliche Wirklichkeit in mehr als Einem Mittelpuncte katholischer Gemeinden gewesen, und sind es bis auf den heutigen Tag; wenn man nicht übersehen hätte, der edelsten und bildendsten der gedachten Künste — der Poesie und zwar in der Landessprache den ihr gebührenden Rang in dem Tempel des Allerhöchsten anzuweisen. Diefs ist, man kann es nicht läugnen, auch bey unsern Slovenen der Fall, und daher kommt es, andere Wirkungen der Poesie, zumahl der lyrischen, von der das Gesagte zunächst gilt, zu geschweigen, dafs insbesondere unsere Kirchen- oder Erbauungslieder, die während der Messe gesungen werden, zum Nachtheil der Erbauung, noch so viel zu wünschen übrig lassen. — Welcher unter unsern würdigen Priestern und Volkslehrern, dem die Natur einen reinen und tiefen Sinn für das Grofse, Gute und Schöne gegeben, den sie mit dichterischen Talenten reichlich begabt, — welcher unter Ihnen, der dieses lieset, wird sich nicht mächtig ergriffen und aufgefordert fühlen, schöne, auferbauliche, geistliche und profane Lieder für seine Gemeinde zu dichten, und so mit regem Eifer das Gemeine, Niedrige, der heiligsten Sache Unwürdige, durch das Edle und Erhabene aus dem Volke zu verdrängen, aus allen Kräften bemühet seyn? — Religion, Philosophie und Poesie — das Gute, Wahre und Schöne — sind und bleiben sie nicht alle drey immer und ewig Eins? — Wie schön, wie beseligend würde nicht schon hienieden unser Leben seyn, wenn diese drey himmlischen Genien alle vereint uns immer und allenthalben auf der dornenvollen Bahn durch's Leben geleiteten! — Dafs sie uns nicht alle vereint immer und allenthalben auf unserer Pilgerreise geleiten — davon liegt wahrlich die eigentliche Ursache nirgends als — in Uns (§. 47. 48).“

O slovenskih pisateljih ima pomenljivo budnico (str. 109) na pr.:

„Bisher haben meistens nur die Volkslehrer an dem Nauportus und Savus durch Beförderung der Cultur unserer herrlichen Sprache in der literarischen Welt einen rühmlichen Platz sich zu erwerben gesucht: sollten denn ihre Berufsgenossen an den reizenden, segenreichen Ufern des Dravus auch jetzt, wo ihnen mehrere günstige Zeitumstände freundschaftlich die Hand dazu biethen, noch immer zurückbleiben wollen?“

Kakor je tukaj vzbujal štajarske rodoljube k slovenskemu spisovanju, tako je vže l. 1810 zbral si družbico dijakov, največ bogoslovcev, da bi se skupaj vadili v slovenščini; snoval je v duhu nekako „Academie des inscriptions Slavonnes“ ili „Svatopluk“ ili „Societas Slovenica“ itd. — Oponašali so mu hude premnoge germanizme, o katerih je povedal svoje mnenje v Bukvarju (str. 96. 97). — Rad je dopisoval znancem in svojim književnim prijateljem na pr. Vodniku, Bilcu, Kopitarju („kteri se vedno kavsa z menoj“, in res ga je rad poniževal, češ, Gottsched noster, Primitz, est ludimagistralis capitis, de quo fere desperem etc. vid. Archiv VII), dr. Jak. Zupanu (gl. Jezičnik XV. 1877. str. 55—61), Jarniku itd. Tu in tam se še hranijo njegova pisma. Poslovenil je bojda I. spev Mesijade, I. spev Ilijade, in nekaj Göthejevih „Werther's Leiden“ (Ossian II. B.), dokler je naposled njemu samemu duh obolel. Naslednik ali učitelj slovenskega jezika na Graškem liceju mu je bil Koloman Quass t. j. Kvas (r. 1790, u. 1867).

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir.**)

(Dalje.)

Ravnikar.

(Glej 10. berilno vajo: „Tobijevi nauki za sina“.)

Večkrat smo užé poudarjali, kakó se pesen razločuje od drugih berilnih vaj, v katerih beremo káko povest, kak prirodopisni opis ali kaj sličnega. Rekali smo namreč, da so posamične vrstice v pesni 1) merjene, 2) pesni imajo navadno vjéme. Kakšne besede smo imenovali vjéme? (Take, ki se vjemajo, da prav lepo zvonijo našemu ušesu). Kdo mi zna povedati káko vjemo k besedi „vrt“? (prt, smrt, krt); k besedi „noč“ (moč,? roč i. t. d.). — A vrstice v pesnih so tudi mérjene. Kakó je kaka pesen mérjena, to se spozná, ako jo čitam po poudarkih. Povej mi, Tone, prvo kitico na iz ust priučene pesni „Na goro!“ („Na goro, na goro — Na strme vrhé — Tja kliče in miče — Me vabi srcé“ —). Dobro! Prepričajmo se, kako je mérjena prva kitica te pesni. Pri tem bodem tolkel z roko na mizo! Pričnimo:

„Na goro, na goro . . .

(Učitelj izreče prvi verz metrično ter udari pri vsakem naglašenem zlogu ob mizo.) Kolikrat sem udaril pri prvi vrstici ob mizo? (Dvakrat). (Tako dela učitelj tudi pri drugih verzih ter potem reče:) „Vidite, ta pesen „Na goro“ je tako mérjena, da pri vsaki njeni vrstici dvakrat lahko udarim ob mizo. — Toliko bi zadostovalo v ljudski šoli o „metriki“. Ker je pa Ravnikar v našem slovstvu velikega pomena kot prozaist, zató bode vsekako dobro, da učitelj, o njem govoreč, otrokom nekoliko poskusi na primeren način pridobiti pojem o „pesništvu“ in „prozi“, — o „pesniku“ in „prozaistu“. Kolikor toliko je to užé storil; vendar ne bode odveč, ako pri tem o naslednjem posebno poudarja:

Kdor pesni zlagati zná, imenje se pesnik. — Vse pesni skupaj, ki so nam jih zložili pesniki, imenuje se pesništvo ali poezija. — Prepričali ste se užé, da so vsaki pesni dane nekake vezi, t. j. njene vrstice so mérjene; vrhu tega ima navadno vjéme.

Vsega tega pa nij pri navadnih berilnih koščekih. Ti namreč nimajo mérjenih vrstic, nimajo vjem in so veliko prostejši. Zató pa imenujemo pesništvo — „vezano“, a druge sestavke „nevezano“ besedo. Vsi sestavki v nevezani besedi skupaj imenujejo se „proza“; kdor pa take sestavke piše je — „prozaist“. — V naših berilih je n. pr. mnogo sestavkov Slomšekovih v vezani in nevezani besedi, t. j. nekaj njegovih pesni in drugih navadnih sestavkov. Simon Gregorčič pa nam je do zdaj zlagal le pesnik. Zató lahko rečemo: Slomšek je pesnik in prozaist, a Simon Gregorčič le pesnik. —

Mož, ki kot prozaist pri Slovencih sloví in bode slovel, je Matej Ravnikar, čegaver sestavek smo tù čitali.

Rodil se je v 20. dan septembra 1776. l. na Vačah na Gorenjskem. Njegov oče je bil siromašen krojač, vsled česar mu ni bilo mogoče bistroglavega fantiča poslati v šolo. Zató je mladi Matej domá krave pasel ter tiče lovil. K sreči pa je v tem času kaplanoval na Vačah blag mož, kateri pregovorí Matejevega očeta, da fantiča dá v šolo; se vé, da je pri tem tudi kaplan gmotno pomagal. Mladi Matej otide v šolo v Ljubljano, kjer se je vrlo pridno učil. Po dokončani gimnaziji gré v bogoslovnico in 1802. l. posvetili so ga v mašnika. Učeni mladi duhovnik dobí na to službo profesorja v Ljubljanski bogoslovnici; tri leta pozneje ga postavijo za kateheta (verskega učitelja) 7. in 8. latinske šole. A čakale so ga še častnejše službe! 1809. l., ko so Francozi prišli v Ljubljano, imenovan je bil ravnatelj v bogoslovnici in na gimnaziji. Bil je kasneje povišan tudi v kanonika. 1827. l. pride v Trst za svetovalca k c. kr. namestništvu. Kasneje izvoli ga cesar Tržaškim škofom, katero visoko službo je jel 1830. l. izvrševati. Umrl je 20. nov. 1845. l. v Trstu.

Mateja Ravnikarja imenujemo očeta slovenske proze. Noben pisatelj pred njim ni pisal tako čiste slovenščine, kakor on! Pisal pa je v duhu národa, t. j. kakor národ sam govóri. Uvel je v književni jezik mnogo domačih besed ter je sploh takó priprosto in lepo pisal, da se mu moramo čuditi. Vpeljal je v slovenski jezik deležnik preteklega časa na „ši“ (n. pr. storivši, vrnivši, zvedevši i. t. d.). Skušal je tudi kolikor mogoče v pisavi približevati se drugim Slovanom. Ravnikar ni trpel v slovenščini tuje ljulike; priporočal je le to, kar je istinito slovenskega. Pisatelji pred njim so pisali še silno okorno; bili so nemško vzgojeni, zató je bil njih jezik bolj v nemškem, kakor v slovenskem duhu. Po Ravnikarji se je pa slovenščina silno lepo razcvela; napočila je vesela dôba slovenski prozi. —

Ravnikar je bil unet národujak, neutrudno delujoč v blagor svojemu národu. Spisal je mnogo dobrih slovenskih šolskih knjig, mej katerimi vam omenjam: „Zgodbe sv. pisma za mlade ljudi“, „Abecednik za šolo na kmetih“, „Male povesti za šole na kmetih“ in dr. Zasluga njegova je tudi v tem, da je ustanovil kot vodja bogoslovnice v Ljubljani šolo slovenskega jezika za ondešnje bogoslovce. To se je godilo 1816. l. Mladi duhovniki, priučivši se temljito materinemu jeziku, budili so mej národom pozneje národno zavest, kar je gotovo le v prid bilo Slovincem!

Ravnikar je oporočil lepo svôto denarja v to, da se slovenske knjige kupujejo in mej národ širijo. Čast bodi spominu tako vrlega možá!

Ivan Tomšič.

(Glej 12. berilno vajo: „Misli“.)

Pod to berilno vajo je prišel skoro gotovo po tiskarski pomoti podpis L. Tomšič. Stati pa mora I. Tomšič, kajti ne Ljudevit, nego Ivan Tomšič je napisal ta sèstavek. Bil je užé svoj čas natisnjen v Janežičevem „Cvetniku“, iz katerega je ponatisnjen le-sim.

Ivana Tomšiča užé nekoliko poznate; omenil sem vam o njem, ko smo govorili o „Vrtci“ in o „Dragoljubcih“, katere on izdava. Porodil se je v dan 4. dec. 1838 l. v Vinici v Belikrajni na Dolenjskem. Oče njegov — Bernard — bil učitelj in slovenski in nemški pisatelj. Ivan Tomšič je izvršil svoje učenje v Ljubljani 1860. l.; potem je služil 7 let kot učitelj v Trziči na Gorenjskem. 1868. l. pride za učitelja na c. kr. vadnico v Ljubljano, kjer je še zdaj.

Malo je takó marljivih in spretnih pisateljev za slovensko mladino, kakor Ivan Tomšič. Spisal nam je mnogo lepih knjižic, katere so kaj primerne slovenski mladini. Po družbi sv. Mohora je izdal poučni knjižici: „Poboljšani sosedje“ in „Poljedelstvo“, Vam, ljubi slovenski otroci, pa je poklonil sledeča delca: „A-b-c v podobah za pridne otročiče“ (1870. l.), — „Prirodopisje v podobah“ (1869. l.), — „Zlati orehi“ (1866. l.); „Vošilna knjižica“ (1870. l.). Priredil je tudi slovenski globus, kojega sem vam užé večkrat pokazal, ko smo se učili o zemlji. 1875. l. je Ivan Tomšič jel izdavati „Gledališke igre za slovensko mladino“. Škoda, da je to izdavanje moral prenehati, ker ni dobil zadostne materijalne podpore. 1879. l. pa je ustanovil „Knjižnico za slovensko mladino“, po kateri je priobčil tri zvezke, namreč: a) „Dragoljubci“ (1879. l.), b) „Peter rokodelčič“ (1880. l.) in c) „Sreča v nesreči“ (1882. l. — povest, spisal Jan. Cigler).

Najznamenitejše Ivan Tomšičevo delo pa je „Vrtec“, list za slovensko mladino, kateri izhaja užé 15. leto. O važnosti in izbornosti tega lista sem vam užé govoril pri drugi priliki. Ponavljam le še jeden pot, da bi moral biti „Vrtec“ v vsaki slovenski družini, katera le nekoliko premore.

Ivan Tomšič je vrl učitelj, iskren rodoljub in prijatelj slovenske mladine. Njegovo vsestransko vrlo delovanje je pripoznal sam presvetli naš cesar podelivši mu zlati križec za zasluge.

Hebel.

(Glej 13. berilno vajo: „Korist množenja“.)

Ivan Peter Hebel je bil nemški pesnik in pisatelj. Pričujoča berilna vaja je torej iz nemščine poslovenjena. Porojen je bil l. 1760. v Bazel-u v Švici ter je umrl 1826. l. Spisal je poleg mnogo družega tudi lepo knjigo: „Domači prijatelj“ (Der Hausfreund).

Auerbach.

(Glej 15. berilno vajo: „Trije svetovalci“.)

Bertold Auerbach je tudi spreten nemški pisatelj, porojen l. 1812. v Nordstetten-u v Vittenberškem Črnem lesu. Posebno sloví zaradi svojega romana „Spinoza“ in svojih „Vaških pripovestij iz Črnega lesa“ (Schwarzwälder Dorfgeschichten).

Franklin in Lésar.

(Glej 17. berilno vajo: „Veliki davki“.)

Berilno to vajo je izvirno spisal nemški pisatelj in zgodovinar Kristijan Franklin, porojen 1817. l.; zdaj je profesor v Tübingu na Virtemberškem. Poslovenil jo je pa Anton Lésar.

Anton Lésar se je rodil v 14. dan januvárja 1824. l. v Sušji na Dolenjskem. Bil je učitelj veronauka in slovenščine na realki v Ljubljani. Od 1865. l. do svoje smrti je opravljal tudi tajniško službo pri „Slovenski Matici“ v Ljubljani. Umrl je v 31. dan avgusta 1873. l.

Lésar je bil unet národnjak in duhovnik, spreten učitelj ter dober pisatelj in jezikoznanec slovenski. L. 1863. je priobčil „Slovensko slovnico v spregledih“.

Opisal je tudi „Ribniško dolino“, objavil „Krščanski nauk“, „Zgodbe sv. pisma za ljudske šole“ ter več molitvenikov in koristnih knjižic.

A. Zupančič.

(Glej 25. berilno vajo: „Najboljši kažipot“.)

Anton Zupančič je duhovnik in profesor bogoslovja v Ljubljani. Pisar je v Janežičev „Glasnik“, in tudi v „Cvetniku“ nahajamo nekaj sestavkov njegovih. Tudi pričujoča berilna vaja je bila svoj čas užé natisnjena v „Cvetniku“. Zeló imenitno delo Zupančičevo je tudi „Duhovno Pastirstvo“, knjiga, katero je spisal v porabo slovenskim duhovnom.

J. vitez Gebell-Ennsburški.

(Glej 38. berilno vajo: „Kranjskeje deželi“.)

Dvorni svetovalec vitez Gebell se je rodil v 7. dan aprila 1817. l. v Gradci na Štajerskem. Ta gospod je sicer Nemeč, vender priučil si je užé toliko slovenščine, da je v nekdanjem „Glasniku“ zapel slovensko pesen! Služil je prej v Celovci, kjer mu je bil učitelj slovenščine blagi pokojni Anton Janežič. (Dalje prihodnjič.)

Iz šole za šolo.

Naloge v izobražbo prostih stavkov.

(Sestavil **Fran Jamšek.**)

„Zrno do zrna pogača,
Kamen do kamna palača.“

Ako Ti, mili mi tovariš, naloge in vaje v slovnških in spisovnih učnih ali pomožnih knjigah za spodnjo in srednjo stopnjo*) leto za letom znabiti ne zadostujejo — mladina ljubi premeno, — pa zbiraj k svojim drobtinam in krhljem one liste že 25. leto potujočega, možato-značajnega „Učiteljskega Tovariša“ našega, ki bodo take in enake drobtinice iz mojega skromnega pisala prinašali, da jih konečno, ako bi se Ti vredno zdelo, sešiješ, ter kot „priročni sešitek“ v svojo šolsko miznico za „suhoparne čase“ shraniš. Vsak tovariš s takim priročnikom naj si potem nabrano tvarino za svoj pouk ali za vajo, ali v ponovilo poljubno prirédi, kakor mu namreč pri poučevanju najbolje ugaja; naj si jo, ker ni vse za vse, ali po svoje razširi, ali skrči, ali pa celó in celo v miznici pustí.

Učeni gospod Šuman rabi sicer v „Skladnji“ svoje „Slovenske slovnice“ sledeče izraze: stav za stavek, podmet za osebek, poved za dopovedek, sklepni glagol za vezilo (kopulo), pridev za prilastek, predmet za dopolnilo, prislovije za določilo, oblečen stav za razširjeni stavek, sostavije za zloženi stavek; pa ker se še v šolskih knjigah ne nahajajo, se tudi v teh nalogah ni moglo na nje ozirati. Vsekako pa bi bilo želeti enakih terminov po vseh závodih, kjer se učí slovenska slovnica. Ko bi se tudi v malenkostih skoraj zedinili strokovnjaki! — Pa zadosti o tem; zdaj pa kar k stvari samej, — z drobtinicami na dan!

Nal o g e.

I.

Napišite k sledečim trdilmim in nikalnim osebkom (podmetom) primerne dopovedke (povede) na vprašanje: kdo ali kaj je, ali kdo ali kaj ni oseba ali reč!

*) Na višjej stopnji rabilo se bo odslej za ona dva predmeta že težko pričakovana „Slovenska slovnica“ Končnikova, v katerej je gradiva najboljšega na izbiro. Pis.

1.

Hiša *) —. Oče so —. Mati so —. Hlapec —. Dekla ni —. Kuhinja —. Dimnik —. Sol —. Drva so —. Sekira ni —. Soba —. Strop —. Zibeljka ni —. Tičnica ni —. Kanarček ni —. Kolovrat —. Citre so —. Srajca —. Čevlji so —. Klobuk —. Dežobran (marela) —. Kruh —. Nož —. Kupica —. Voda —. Studenec ni —. Puška —. Petrolej —. Mačka —. Vzpomlad —. Vrt ni —. Hruševo drevo (hruška) —. Lipa —. Bezeg —. Solata —. Grah —. Pasji petršilj —. Marjetica (tratnica, ledinčica) —. Podlesk —. Žitnica ni —. Pšenica —. Zelje —. Hlev —. Svinja ni —. Krava —. Konj —. Kunec ni —. Pes —. Petelin —. Lisica —. Jástreb —. Kos —. Sosed ni —. Soseada —. Plug —. Cerkev —. G. župnik so —. Šola —. Angelj —. Bog —.

I z v o d.

Hiša je poslopje. Oče so gospodar. Mati so gospodinja. Hlapec je služabnik. Dekla ni gospodičina. — — — — — Boj je duh.

2.

Jaz sem —. Ti nisi —. On je —. Ona ni —. Ono je —. Kmet ni —. Berač —. Častnik ni —. Težak —. Kovač —. Slikar —. Pesnik ni —. Krčmar —. Opica ni —. Jež —. Netopir ni —. Gos —. Postrv —. Jegulja ni —. Hrošč —. Pijavka —. Jablana —. Smreka —. Solitar —. Železo —. Oblič —. Samokres —. Cekin —. Kupa —. Štajersko —. Kranjsko ni —. Primorsko —. Cedron —. Jordan —. Genezaret —. Emavs —. Betlehem ni —. Kalvarija —. Dunaj —. Človek —. Bahač postane —. Govoriti —. Molčati —. Lagati —. Preširen je bil —. Slomšek je bil —. Radecki je bil —. Krištof Kolumb je —. Bertold Schwarz je —. Cesarstvo ni —. Leon XIII. —. Franc Jožef I. —.

I z v o d.

Jaz sem učenec. Ti nisi učenec. — — — — — Franc Jožef I. je cesar.

3.

Midva sva —. Vidva nista —. Vedve ste —. Ona nista —. Onedve ste —. Jože **) —. Marijca —. Varučka (pêstunja) —. Klobučar —. Orgljavec —. Slovenec ni —. Jud (žid) ni —. Nedelja ni —. Rožnik (junij) —. Poletje —. Ovca —. Kamela —. Osel —. Slon —. Polh —. Volk —. Gorila ni —. Čaplja —. Slavec —. Žolna —. Krastača —. Kušar ni —. Som —. Svilni prélec —. Trakulja —. Vijolica —. Koruza (turšica) —. Detelja —. Šoja —. Mišjak —. Vinska trta —. Češplja (sliva) —. Hrast —. Apnenec —. Svinec —. Galun —. Demant —. Železnica —. Dunav —. Šiška —. Valentin Vodnik je bil —. Trst —. Nazaret ni —. Jeruzalem —. Sinaj —. Ss. Ciril in Metodij sta bila —. Dobrač —. Vezuv —. Hrvatsko —. Češko ni —. Avstrijsko-Ogersko —. Cesarjevič Rudolf —. Nadvojvoda Albreht je —. Tegethof je bil —. Taaffe je —. Evropa —. Zemlja —. Danica (venera) —. Svet —. Moliti je —. Delati ni —. Odpušiti je —.

*) Povsod, kjer je vezilo izpuščeno, naj se nadomesti sè sklepčnim glagolom „je“!

**) Na mesto izpuščenega vezila (kopule) zapiši besedico „je“! Pis.

I z v o d.

Midva sva učenca. Vidva nista učenca. — — — — Odpušiti je velikodušnost.

4.

(Višji vkupini v ponovilo.)

Mi smo —. Me nismo —. Vi niste —. Ve ste —. Oni so —. One niso —. Evropljani niso —. Azija —. Izlandija —. Italija —. Kavkaz —. Dardanele —. Panama —. Etna —. Montblanc —. Kitajsko —. Francija —. Volga —. Nil ni —. Balkan —. Mohamed je bil —. Slovenci so —. Rim —. Rimska cesta ni —. Solnce je —. Zemlja —. Luna —. Blisk —. Toplomer —. Zrak —. Kri ni —. Beseda ni —. Duša ni —. Domoljubje je —. Junaštvo je —. Mumije so —. Salomon je bil —. Cir je bil —. Solon je bil —. Aleksander Veliki je bil —. Efižalt je bil —. Dijoklecjan je bil —. Atila je bil —. Rudolf Habsburški je bil —. Janez Sobieski je bil —. Marija Terezija je bila —. Napoleon I. je bil —. Grof Jelačić je bil —. Miramare je —. Pulj je —. Življenje je —. Smrt —. Mladost —. Pozdravljati je —. Odzdravljati —. Sveta vera je —.

I z v o d.

Mi smo državljani. Me nismo mohamedanke. — — — — Sveta vera je prava luč.

II.

Postavi k spodnjim trdilnim in nikalnim dopovedkom (povédom) primerne osebké (podmete)!

1.

— sem učenec. — nisi Italjan. — je pastirček. — je pěstunja. — je dete. — je poslopje. — je del cerkve. — je del naše hiše. — je del izbe (sobe). — je nebeška luč. — je svečava. — je pohišstvo. — je posoda. — je kuhinjska reč. — je šolska priprava. — je učilo. — je mizno orodje. — je orodje. — je kmetijsko orodje. — je orožje. — ni igrača. — je pisalo. — so obuvalo. — je oblačilo. — je pokrivalo. — je shramba. — denar. — mera. — bolezen. — zdravilo. — govedo. — je domača žival. — hostna žival. — koristni ptič. — škodljivec. — strupena rastlina. — je pijača. — živež. — sadje. — ni drevo. — je vrtno drevo. — je gozdno drevo. — je cvetica. — žito. — sočivje. — je peti dan. — potok. — je vas. — ni mesto. — hrib. — je božja pot. — krojač. — čevljar.

Dovršitev.

Jaz sem učenec. Ti nisi Italjan. On je pastirček. — — — Čevljar je rokodelc.

2.

— nisva tržana. — sve vaščanki. — sta meščana. — niste branjevki. — nista domačina. — ste perici. (Priimek.) — je dijak. — je vojak. — župan. — so župnik. — je ponočni čuvaj. — je orožnik. — gasilni stroj. — reka. — gora. — planina. — dolina. — sesavec. — kopitovec. — glódavec. — prežvekovalec. — ni ptič. dvoživka. — riba. — koristna žuželka. — škodljiva žuželka. — je cvetica. — je listovec. — iglovec. — grm. — ni kuhinjska sol. — je kovina. — je kamen. — je veletok. — otok. — polotok. — del zemlje. — premičnica. — ni čarovnija (vraža).

— ni resnica. — je strupena goba. — je izumetelj. — ni truplo. — vojvodina. — ni cesarstvo. — je vladar. — je kralj vseh kraljev.

Dovršitev.

Midva nisva tržana. Medve sve vaščanki. Vidva sta meščana. — — — Bog je kralj vseh kraljev. (Dalje prih.)

D o p i s i.

Z Goriškega. (Oznanilo veleslavnega c. k. dež. šol. sveta za Goriško in Gradiško v Trstu v dan 3. jan. 1885. l.) — Z ozirom na nalezljive bolezni, ki v Primorju užé več časa razsajajo, in da se širjenje teh v šolah, kolikor je mogoče, odvrne, razposlal je veleslavni c. kr. dež. šol. svet v tem mesecu po slavnem c. kr. okr. šol. svétu Sezanskem vsem šolskim vodstvom na Krasu zakonik in ukaz visokega c. kr. ministerstva za uk in bogočastje (v porazumu z visokim c. kr. ministerstvom notranjih zadev), ki se glási tako-le:

»Da se razširjanje nalezljivih bolezni v šolah, kolikor je mogoče, odvrne, izdaje c. kr. deželni šolski svét v prilogi A od c. kr. ministerstva za uk in bogočastje v porazumu s c. kr. ministerstvom notranjih zadev, z razpisom od 25. junija 1884. l., štev. 9559., potrjeni ukaz, ki se razglaša, da se bode po njem primerno ravnalo.« C. kr. namestnik *Pretis* s. r.

Priloga A. Ukaz o zaviranju nalezljivih bolezni v šolah.

1. Šolski vodja je dolžan zdravstveno stanje njegovemu vodstvu izročene šolske mladine z največo skrbnostjo nadzorovati in v ta namen tudi podložno učiteljstvo primorati, da mu koj naznani vsak slučaj bolezni v šoli.

2. Vsak učenc, ki na nalezljive bolezni »garje, kužno unetje očes, koze, ruske, osepnice, oslovski kašelj, davica (difteritis)« trpi, mora se toliko časa od obiskovanja šole odstraniti, dokler se z zdravniškim s pričevalom ne dokaže, da zopetno obiskovanje šole drugim učencem ne škoduje.

3. Učenci in učiteljstvo, ki z osebo na kozah ali ruskah, davici in vročnici bolno v isti družini stanujejo, ali drugače v zvezi, ki bi lahko nalezljivo bolezen razširila, stojé ali so v zadnjem času stali, ne smejo toliko časa v šolo priti, dokler ni od zdravniške strani potrjeno, da ni nalezljive nevarnosti za šolsko mladino.

4. Šolski vodja je dolžan obolenje učenca na boleznih, pod 2 zaznamovanih, o katerem zvé, koj županstvu (magistratu) naznaniti, čigar naloga je, brez odloga primerne naredbe ukreniti, in če se tiče ljudskih in meščanskih šol, ob enem tudi okrajnej šolskej gosposki v eventualno daljno postopanje poročati.

Na drugej strani so dolžni praktični zdravniki vsak dogodek nalezljive bolezni v družinah, kjer so šole obiskujoči otroci, koj naznaniti dotičnim šolskim vodjam, da slednji take učence za časa odstranijo.

5. Ako bi se po zdravniškem izreku kužne bolezni mej šolsko mladino enega kraja na nevaren način množile, ali epidemične (nalezljive) postale, more krajni šolski svét v porazumenji s kompetentno (pristojno) zdravstveno oblastjo, po okoljščinah pri ljudskih in meščanskih šolah z dovoljenjem okrajne šolske gosposke pri drugih neposrednemu nadzorstvu deželnega šolskega sveta podložnih šolah njih vodstvo z dovoljenjem deželnega šolskega sveta zaukazati, da se posamezni razredi ali vsa šola zaprè.

6. Šolski vodja je dalje dolžan na to paziti, ali niso mej prebivalci šolskega poslopja samega slučajji nalezljivih bolezni gori zaznamovane vrste.

Posebno naj se v šolskem poslopji stanujoči služabniki strogo primorajo, vsak slučaj tacega obolenja pri njih domačih koj šolskemu vodji naznaniti. V vsakem teh slučajev mora vodja v porazumenji s kompetentnim zdravstvenim uradnikom brž storiti, kar je treba, da se dotični bolniki iz hiše odstranijo in daljno razširjenje nalezljive bolezni mej šolsko mladino, brž ko je mogoče, zabrani. Če odstranjenje dotičnega bolnika iz šolskega poslopja po zdravniškem izreku ni pripuščeno, in če se tudi na drug način ne more izvršiti osamljenje obiskovalcev šole od doma bolezni, mora se šola nemudoma zapreti z istočasnim poročilom na okrajno šolsko gosposko, oziroma na deželni šolski svét v poznejše odobrenje. Šola se mora, predno se odprè, skrbno razkužiti (desinficirati), kar ima županstvo (magistrat) ukreniti, kakor zdravnik zaukaže.

Sredstva za razkuženje (desinficiranje) se morajo dobro hraniti, da se ne zamenjajo ali zlorabijo, in da jih otroci ne morejo doseči.

7. Učencem je vstop v taka stanovanja, kder nalezljiva bolezen razgraja, ostro prepovedan.
8. Korporativno spremstvo pogrebnih sprevedov za kužno boleznijo umrlih ni dovoljeno šolske mladini.

9. Odstavki 2., 3., 7. in 8. tega ukaza se morajo vsako leto ob začetku šolskega leta, in kadar se epidemična bolezen prikaže, v vseh šolskih razredih razglasiti.

10. Ta ukaz velja primeroma tudi za varovalnice majhnih otrok in otročje vrte. (Po „Edin.“)

Iz Vinice. Slavno društvo »Národna šola« blagovolila je za mali znesek poslati naši šoli sledeče učila: 250 lepopisnic, 100 pravopisnic, 50 malih in 20 velicih risank, 16 tablic, 6 ducatov svinčnikov, 3 ducate peresnikov, 2 škatlici peres, 28 brisalk in ene bukve rudečega pivnega papirja. Za ta velikodušni dar se v imenu uboge šolske mladine zahvaljujeta

Jurij König,

predsednik krajnega šolskega sveta.

Franjo Ks. Trošt,

nadučitelj.

Iz Ljubljane. Iz seje c. k. deželnega šolskega sveta v 8. in 10. dan jan. t. l. Letna poročila o ljudskih in srednjih šolah za 1883/84. l. jemlje se na znanje ter predlaga slavnemu c. k. ministerstvu za bogočastje in uk. — Reši se več prošenj za oprostenje od šolnine. — Oddá se sedem učiteljskih služeb za trdno. (Glej »premene pri učiteljstvu« v št. 2. »Učit. Tov.«!) — Ukrene se potrebno o razširjanji treh ljudskih šol. — Na dveh šolah (v Šent-Vidu nad Ljubljano in v Gorénjem Logatci) dovoli se poludnevni pouk. — Neki učiteljevi vdovi dovoli se odpravnina. — Ukrene se, da se bodo pregledali razni učni črteži za splošne ljudske šole. — Reši se več prošenj za starostne doklade, nagrade in denarne pomoči.

— **Imenik šolskih oblastev, učiteljev in učiteljic na Kranjskem** je ravnokar donatisnjen. Razposlal se bode vsem g. g. udom »Slovenskega učiteljskega društva«, kateri so za pretečeno leto (1884.) letnino plačali. Naj bi se tedaj z doneski podvzivali vsi g. g. udje, kateri so dolžni še kaj letnine. — »Imenik« se bode prodajal po 60 kr., po pošti za 65 kr.

— Včeraj, v 14. dan t. m., so vse tukajšnje srednje šole in tudi obe c. k. izobraževališči za učitelje in učiteljice končali prvo polovico šolskega leta.

— Odbor »Slovenskega učiteljskega društva« bode imel v četrtek 19. t. m. popoldne ob 2. sejo, h kateri vse g. g. odbornike uljudno vabi

predsedništvo.

— Zabavni večer »Slovenskega učiteljskega društva« bode jutri v ponedeljek 16. t. m. v društveni sobi.

Razpis učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na enorazrednici v Zalogu s 400 gld. letne plače in s stanovanjem, začasno. Prošnje do 25. febr. t. l. pri c. k. okrajnem šolskem svétu v Kameniku.

Na Štajerskem. Na četvorazrednici pri Sv. Juriji na Šavnici, učit. služba IV. plačilne vrste, za trdno. V nemškem in slovenskem jeziku zmožni prosilci naj vlagajo svoje prošnje po postavnem potu do 15. marcija t. l. pri krajnem šolskem svétu pri Sv. Juriji na Šavnici. — Mesto učiteljice ženskih ročnih del na ljudskih šolah Ptujске okolice in v Hajdini z letno nagrado 210 gld. Poučevanja je pri prvi šoli 10 mesecev v letu po 10 ur na teden, pri drugi pa 6 mesecev v letu po 5 ur na teden. Slovenskega in nemškega poučevanja zmožne prosilce za to službo naj svoje prošnje oddajajo okrajnemu šolskemu svétu Ptujskemu do 22. februarja t. l. — Na trirazrednici pri Sv. Barbari v Holozah podučit. služba IV. plačilne vrste, stalno, ali tudi začasno. Prosilci morajo biti slovenskega in nemškega jezika zmožni, ter naj svoje prošnje oddajajo pri krajnem šolskem svétu do 25. febr. t. l.

Premene pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. G. Anton Požar, nadučitelj v Knežaku, je šel v Radeče (pri Zidanem Mostu); g. Gašper Gasperin, nadučitelj v Radečah, v Vipavo; g. Jurij Adlešič, nadučitelj v Vipavi, pa v Šmartino pri Litiji in g. Valentin Pin, nadučitelj v Šmartinem, pa je prestavljen v Knežak. — G. Ferd. Šarc, bivši učitelj v Razdrtem, je zač. postavljen na Toplo Reber.

Listnica upravníštva. Gosp. A. P. v Št. R.: Vzprejeli 2 gld. „Tov.“ plačan do 31. avg. t. l. — Gosp. J. S. v Št. J.: Hvaležno vzprejeli 12 gld. naročnine za l. 1881., 1882., 1883. in 1884. — Gosp. Iv. Z. na B.: 1 gld. 50 kr. naročnine za II. pol. l. 1884. hvaležno vzprejeli.